

УДК 811.11'366.58

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-3-20>**Тетяна РЯБУХА,***orcid.org/0000-0001-7081-6302**старший викладач кафедри германської філології**Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького**(Мелітополь, Запорізька область, Україна) riabukha_tetiana@mdpu.org.ua***Тамара НАСАЛЕВИЧ,***orcid.org/0000-0002-7768-0310**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри германської філології**Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького**(Мелітополь, Запорізька область, Україна) nasalevich@ukr.net*

СИСТЕМА МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Статтю присвячено проблемі вивчення граматичних змін у процесі історичного розвитку англійської мови взагалі та сучасних тенденцій розвитку системи модальних дієслів зокрема. Актуальність дослідження зумовлена тим, що модальні дієслова виражають одні з найважливіших у когнітивному і комунікативному відношенні значення можливості й необхідності. Оскільки когнітивні та комунікативні потреби суспільства не залишаються незмінними, семантичні функції модальних дієслів теж зазнають змін, щоб постійно задовольняти зазначені суспільні потреби. Теоретичну базу статті становлять праці вітчизняних та закордонних науковців з питань історичного розвитку мови. Основними методами наукової розвідки вибрано метод аналізу і синтезу теоретичного матеріалу, метод аналізу фактичного матеріалу. Встановлено, що модальні дієслова з'явилися в англійській мові понад 500 років тому і були відомі як претерито-презентні дієслова. Вони виражали теперішній час формою сильного минулого часу та утворювали форми минулого часу за типом слабких дієслів. Зазначено, що існуючі сьогодні англійські модальні дієслова стали результатом граматикизації: після втрати багатьох форм і функцій, притаманних дієслову, таких як можливість мати інфінітив або дієприкметник, вони перетворилися на маленькі граматичні елементи, за якими повинні слідувати смислові дієслова. Розглянуто останні зміни у функціонуванні модальних дієслів у сучасній англійській мові на основі результатів корпусних досліджень даної проблеми. Встановлено значне зниження частотності основних модальних дієслів (*can, could, may, might, shall, should, will, would, must*) і збільшення частотності так званих напівмодальних дієслів (*have (got) to, be able to, be going to, (had) better to та ін.*). Здійснено спробу знайти пояснення нестабільності у вживанні модальних дієслів. Зокрема, розглянуто соціально-психологічні причини, згідно з якими спостерігається тенденція до вживання замість дієслів, котрі асоціюються із соціальною ієрархією дієслів, які свідчать про прагнення мовця до співпраці. Вказано на колоквіалізацію як основну тенденцію розвитку системи модальних дієслів у сучасній англійській мові.

Ключові слова: історичний розвиток мови, граматичні зміни, модальність, модальні дієслова, сучасні тенденції розвитку, причини розвитку.

Tetiana RIABUKHA,*orcid.org/0000-0001-7081-6302**Senior Lecturer at the Germanic Philology Department**Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University**(Melitopol, Zaporizhzhia region, Ukraine) riabukha_tetiana@mdpu.org.ua***Tamara NASALEVYCH,***orcid.org/0000-0002-7768-0310**Ph.D. in Philology, Associate Professor,**Assistant Professor at the Germanic Philology Department**Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University**(Melitopol, Zaporizhzhia region, Ukraine) nasalevich@ukr.net*

THE SYSTEM OF MODAL VERBS IN MODERN ENGLISH: DEVELOPMENT TRENDS

The article studies grammatical changes in the process of historical development of the English language in general, and current trends in the development of the modal verb system in particular. The relevance of the study is due to the fact that modal verbs express some of the most important values of possibility and necessity in cognitive and communicative

terms. Since the cognitive and communicative needs of society change, the semantic functions of modal verbs also undergo changes in order to constantly meet these social needs. The theoretical basis of the article is the works of domestic and foreign linguists on the historical development of the language. The main methods of the research are the method of analysis and synthesis of theoretical material, and the method of analysis of actual material. It is stated that modal verbs appeared in English more than 500 years ago and were known as preterite-present verbs. Their present tense forms corresponded to those of strong verbs; and they formed the past tense like weak verbs did. It is noted that the existing today English modal verbs are the result of grammaticalization: after losing many of the forms and functions of the verb proper, such as the ability to have an infinitive or participle, they turned into small grammatical elements that should be followed by semantic verbs. Recent changes in the functioning of modal verbs in modern English are considered. The results of Corpus studies of the problem are taken into consideration. A significant decrease in the frequency of basic modal verbs (can, could, may, might, shall, should, will, would, must) and an increase in the frequency of so-called semi-modal verbs (have (got) to, be able to, be going to, (had) better to, etc.) are found. An attempt is made to find an explanation for instability in the use of modal verbs. In particular, we consider the socio-psychological reasons to be primary as there is a tendency to use verbs that indicate the speaker's desire for cooperation instead of verbs that are associated with the social hierarchy. Colloquialization is indicated as the main trend in the development of the modal verb system in modern English.

Key words: *historical development of language, grammatical changes, modality, modal verbs, current development trends, causes of development.*

Постановка проблеми. У лінгвістиці давно доведено, що мова є не статичною, а динамічною системою. Динаміка проявляється на всіх рівнях мови, в тому числі й на граматичному. Незважаючи на те, що граматична будова мови є однією з найбільш стійких, а зміни, які відбуваються в ній, не так очевидні, як, наприклад, у лексиці, і представляють певну складність для аналізу, дослідження даної проблематики в сучасній англійській мові представляє, на наш погляд, особливий інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Граматична будова англійської мови неодноразово було об'єктом наукових досліджень. В історії мовознавчих студій особливо помітними є праці таких науковців, як Дж. Форрестер (Forrester, 2008), Г. Ліч (Leech, 2009), Ч. Майр (Mair, 2006), М. Сван (Swan, 2005), Дж. Свартвік (Svartvik, 2006), Г. А. Вейхман (Вейхман, 2000), Д. Д. Зубко (Зубко, 2019) та ін. Результати досліджень останніх років показують, що ця область досить інтенсивно розвивається, тут активно відбуваються різноманітні динамічні процеси.

Особливо актуальним залишається в сучасній лінгвістиці дослідження модальних дієслів, оскільки вони виражають модальні значення можливості й необхідності – «одні з найважливіших у когнітивному і комунікативному відношенні» (Плунгян, 2012: 312). У свою чергу когнітивні та комунікативні потреби суспільства не залишаються незмінними, що зумовлює розширення семантичних функцій модальних дієслів, покликаних задовольняти зазначені суспільні потреби постійно (Бабакіна, 2014: 54).

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати на прикладі англійських модальних дієслів динаміку розвитку граматичної системи англійської мови і виявити основні тенденції сучасних змін.

Виклад основного матеріалу. Понад 500 років тому з'явився новий клас англійських дієслів – претерито-презентні дієслова. Це була група своєрідних германських дієслів, які виражають теперішній час формою сильного минулого часу. Форм теперішнього часу вони не мають зовсім, зате утворюють вторинні форми минулого часу за типом слабких дієслів (Боцман і Моренець, 2018: 39). Тепер вони відомі як модальні дієслова, тому що їхні значення знаходяться в зоні модальності.

Модальність вважається мовною універсальною, яка належить до числа основних категорій природної мови і визначається як функціонально-семантична категорія, що виражає різні види відношення висловлювання до дійсності, а також різні види суб'єктивної кваліфікації повідомлення: «Модальність (від лат. *modus* – спосіб) – граматична категорія, яка виражає відношення змісту висловлення до дійсності та оцінку цього відношення з боку того, хто говорить (або пише). Зміст висловлення може розцінюватись як реальний факт дійсності чи як факт бажаний, можливий чи неможливий, імовірний чи сумнівний» (Ганич і Олійник, 1985: 69).

Лінгвісти одноставні в думці про значущу роль модальних дієслів у формуванні категорії модальності. «Модальні дієслова – це дієслова, лексичним значенням яких виражається відношення до змісту висловлення, оцінка його автором висловлення. Модальні дієслова вказують на можливість і намір, повинність, бажання: *могти, вміти, мусити, сміти, бажати, хотіти, прагнути, намагатися, старатися, намірятися, вагати* тощо» (Ганич і Олійник, 1985: 69).

Існуючі сьогодні англійські модальні дієслова стали результатом граматикалізації: після втрати багатьох форм і функцій, притаманних дієслову, таких як можливість мати інфінітив або дієприк-

метник, вони перетворилися на маленькі граматичні елементи, за якими повинні слідувати смислові дієслова без частки *to*, наприклад: *can help* (Krug, 2000).

Останнім часом зарубіжні лінгвісти виявляють стійкий інтерес до вивчення динаміки в системі модальних дієслів у сучасній англійській мові. Завдяки розвитку корпусної лінгвістики та наявності різних корпусів англійської мови стало можливим проводити кількісні дослідження, в яких підраховується і зіставляється частота вживаності мовних одиниць у різних контекстах, у різні періоди часу і, таким чином, виявляється певна динаміка. У сфері модальних дієслів результати таких досліджень переконливо демонструють значне зниження частотності основних модальних дієслів (*can, could, may, might, shall, should, will, would, must*) і збільшення частотності так званих напівмодальних дієслів (*have (got) to, be able to, be going to, (had) better to* та ін.) у британському і американському варіантах англійської мови (Close & Aarts, 2010; Mair, 2006). Деякі з останніх набули скорочених форм, таких як *gonna, gotta, wanna* та ін. У неформальній бесіді вони поводяться майже як одне функціональне слово. Наприклад: *I just don't know how we gonna do this. I gotta take this TV set to the dump. You wanna help me?* (Svartvik & Leech, 2006).

Серед основних модальних дієслів, які демонструють значний спад, учені насамперед називають *shall* і *must*. Процеси, пов'язані з поступовим виходом з ужитку дієслова *shall*, протікають уже протягом двохсот років. Загалом, його вживання скорочується в контекстах майбутнього часу, для вираження волевиявлення, передбачення і прогнозування (він витісняється дієсловом *will*). Відзначається, що в американському варіанті *shall* служить маркером формального стилю або використовується для створення особливого літературного ефекту. Крім того, *shall* зберігається в стійких конструкціях типу *as we shall see* (Mair, 2006: 102). Що стосується зниження частоти вживання дієслова *must*, то це пов'язується насамперед із відповідним зростанням функціонування дієслова *have (got) to* (Krug, 2000: 74–78). З іншого боку, стверджується, що вживання *have got to* не збільшується до такої міри, щоб компенсувати зниження функціонування *must* (Leech, 2003). Суперечливі результати спостерігаються також щодо дієслова *may* – одні дослідники говорять про зниження, інші – про підвищення частотності його вживання (Leech, 2003). У зв'язку з цим абсолютно доречним нам представляється зауваження про те, що, по-перше, необхідно розглядати

зміни у вживанні модальних дієслів у залежності від типу тексту (жанру, дискурсу), а по-друге, аналізувати не загальні, а окремі випадки, звертаючи увагу на формальні й семантичні особливості конструкцій, в яких використовується те чи інше модальне дієслово.

Так, аналіз функціонування дієслів *must, have (got) to* і *need to* в різних типах текстів показує, що *have (got) to* домінує в розмовному варіанті, тоді як *must* і *need to* частіше використовуються в письмовій мові (це пов'язано з різним ступенем формальності). Крім того, *must* демонструє високу частотність функціонування в перформативній конструкції (*I must admit/confess/say/apologize/insist/emphasize* тощо), а дієслова *have (got) to* і *need to* досить рідко використовуються в цій функції (Johansson, 2012: 372–380).

Якщо говорити про реалізацію певних модальних значень, то модальне дієслово *have (got) to* замінює *must* переважно в деонтичному значенні, а не в епістемічному, незважаючи на те, що нечисленні приклади вживання *have (got) to* в значенні високої ймовірності зустрічаються в сучасній англійській мові, про що свідчать корпусні дані (COCA – Corpus of Contemporary American English, Brigham Young University; BNC – British National Corpus. Oxford University):

You have got to be kidding me (COCA);
There's got to be something (BNC).

Необхідно також відзначити розвиток конструкції *I need you to + verb*, яка в сучасній англійській мові часто використовується замість конструкції *you must + verb*. Виникає питання: які причини цього явища, а також тих змін, які були розглянуті вище.

Цікавою видається спроба знайти пояснення нестабільності у вживанні модальних дієслів через семантичні зміни. Так, було висунуто припущення про те, що це може бути пов'язано зі зрушенням у значенні основних модальних дієслів у бік однозначності (Leech, 2003). Однак аналіз показав, що у різних дієслів процес семантичних змін протікає по-різному, та й навряд чи яке-небудь із модальних дієслів можна назвати однозначним на даному етапі розвитку.

Поточні зміни в системі модальних дієслів можна пояснити й соціально-психологічними причинами (Mair, 2006), зокрема вживання таких дієслів, як *must, should, may* і *shall*, асоціюється із соціальною ієрархією, тобто, вживаючи ці дієслова, мовець нав'язує свій авторитет, владу. Такий спосіб спілкування вважається некооперативним та може розглядатися як «загрозливий особі» (*facethreatening*). Використання дієслів *have to, got to*, навпаки, свід-

чить про прагнення мовця до підтримки, співпраці, робить його висловлювання більш ввічливими. Зарубіжні дослідники називають дану тенденцію демократизацією (democratization) (Leech, 2009; Klein, 2009), тобто прагненням уникати нерівності в комунікації, прямого вираження контролю з боку мовця і, навпаки, заохочувати використання ввічливих, егалітарних форм у спілкуванні.

Ще однією тенденцією розвитку системи модальних дієслів у сучасній англійській мові можна назвати проникнення і поширення рис розмовної мови в письмову, так звану колоквіалізацію (colloquialization) (Leech, 2009; Klein, 2009). Цим пояснюється збільшення частоти функціонування форм *have to* і *need to*, які вживаються в розмовній мові втрирази частіше, ніж у письмовій (Klein, 2009).

Не можна не відзначити динаміку розвитку такої дуже популярної форми вираження деонтичної модальності в сучасній англійській мові, як *had better*. Тут спостерігається тенденція опускати *had* і поступова перекатегоризація *better* в модальне дієслово (Mair, 2006: 109). Конструкція з *better* також використовується для вираження мовцем оцінки ситуації. У зв'язку з вищесказаним у сучасній англійській мові можна зустріти такі випадки вживання *better*:

It *better* be good (BNC);

Wow, I want to be a part of that, so I *better not* screw this up (COCA).

Схематично розвиток конструкцій з *better* представляють таким чином: *had better* → *'d better* → *better*, при цьому наголошується, що в британському варіанті перевага віддається проміжній формі – *'d better*, а в американському – наймодальнішій формі – *better* (Denison & Cort, 2010: 354; Van der Auwera et al, 2011).

Висновки і пропозиції. Як бачимо, в системі англійських модальних дієслів спостерігаються суттєві зміни, які стосуються не тільки частотності функціонування, але і їх семантичних, формальних і дискурсивних особливостей вживання. Деякі процеси знаменують новий етап у розвитку англійської мови, зокрема системи англійського дієслова. Заслужують на увагу граматикизація, коли елементи лексики поступово перетворюються в граматичні форми; колоквіалізація, коли граMATика писемного мовлення стає все більше неофіційною, наближеною до усного мовлення. Розглянуті нами тенденції розвитку модальних дієслів – це далеко не вичерпний список; вони лише підкреслюють думку про те, що мова – живий процес, схильний до змін. У будь-якому випадку для дослідників англійської мови важливо бачити і розуміти характер цих змін, навіть малопомітних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабакина Т. Н., Жукова Н. С. Особенности вербализации модальной семантики возможности в готском, древне- и средневенгерском языках. *Вестн. Томского гос. пед. ун-та*. 2014. Вып. 10 (151). С. 51–55.
2. Боцман А., Моренець І. Індоевропейські та спільногерманські корені претерито-презентних дієслів. *Studia philologica*. 2018. Вип. 11. С. 39–46.
3. Вейхман Г. А. Новое в английской грамматике. Москва : Астрель, 2000. 128 с.
4. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
5. Зубко Д. Д., Мирибян Э. Р. Грамматические изменения в английском языке. *Modern Science*. 2019. № 53. С. 114–118.
6. Плуныян В. А. Общая морфология: введение в проблематику. Москва : Эдиториал УРСС, 2012. 384 с.
7. Close J., Aarts B. Current change in the modal system of English: a case study of must, have to and have got to. *The history of English verbal and nominal constructions* / ed. by U. Lenker, J. Huber and R. Mailhammer. Amsterdam : John Benjamins, 2010. P. 165–181.
8. Denison D., Cort A. Better as a verb. *Subjectification, Intersubjectification and Grammaticalization* / ed. by K. Davidse, L. Vandelanotte, H. Cuyckens. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2010. P. 349–383.
9. Forrester J. A Brief Overview of English as a Language in Change. *Asian Social Science*. 2008. № 6. P. 108–113.
10. Johansson S. Modals and semi-modals of obligation in American English: Some aspects of developments from 1990 until the present day. *The Verb Phrase in English Investigating Recent Language Change with Corpora*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. P. 372–380.
11. Krug M. Emerging English Modals: A Corpus-based Study of Grammaticalization. Berlin ; New York: Mouton de Gruyter, 2000. 333 p.
12. Leech G. Modality on the move: The English modal auxiliaries 1961–1992. *Modality in Contemporary English* / ed. by R. Facchinetti, M. Krug, F. Palmer. Berlin & New York : Mouton de Gruyter, 2003. P. 223–240.
13. Change in contemporary English: a grammatical study / Leech G. et al. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 341 p.
14. Mair Ch. Twentieth Century English: History, Variation and Standardization. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 244 p.
15. Svartvik J., Leech G. English – One Tongue, Many Voices. Palgrave Macmillan, 2006. 200 p.
16. Swan M. What is happening in English? *English Teaching Professional*. 2005. № 40. P. 69–74.
17. Van der Auwera J., Noel D., Van Linden A. Had better, 'd better and better: Diachronic and transatlantic variation. *English Modality: Core, Periphery and Evidentiality*, 2011. URL: <https://www.researchgate.net/publication/270897225> (дата звернення: 07.01.2022).

REFERENCES

1. Babakina T. N., Zhukova N. S. Osobennosti verbalizatsii modalnoy semantiki vozmozhnosti v gotskom, drevne- i sredneverhnenemetskom yazykakh. [Features of the verbalization of modal semantics of possibility in the Gothic, Old and Middle High German languages]. *Bulletin of the Tomsk State Pedagogical University*, 2014. # 10 (151). P. 51–55. [in Russian].
2. Botsman A., Morenets I. Indoievropeiski ta spilnohermanski koreni preteryto-prezentykh diiesliv. [Indo-European and Common Germanic roots of Preterite-Present verbs]. *Studia philologica*. 2018. # 11. P. 39–46. [in Ukrainian].
3. Veyhman G. A. Novoe v angliyskoy grammatike. [New items in English grammar]. Moscow: Astrel, 2000. 128 p. [in Russian].
4. Hanych D. I., Oliynyk I. S. Slovyk linhvistychnykh terminiv. [Dictionary of linguistic terms]. Kyiv: Vyshcha shkola, 1985. 360 p. [in Ukrainian].
5. Zubko D. D., Miribyan E. R. Grammaticheskie izmeneniya v angliyskom yazyike. [Grammar changes in English]. *Modern Science*. 2019. # 53. P. 114–118. [in Russian].
6. Plungyan V. A. Obschaya morfologiya: vvedenie v problematiku. [General morphology: an introduction to the problematic]. Moscow: Editorial URSS, 2012. 384 p. [in Russian].
7. Close J., Aarts B. Current change in the modal system of English: a case study of must, have to and have got to. *The history of English verbal and nominal constructions* / ed. by U. Lenker, J. Huber and R. Mailhammer. Amsterdam: John Benjamins, 2010. P. 165–181.
8. Denison D., Cort A. Better as a verb. *Subjectification, Intersubjectification and Grammaticalization* / ed. by K. Davidse, L. Vandelanotte, H. Cuyckens. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2010. P. 349–383.
9. Forrester J. A Brief Overview of English as a Language in Change. *Asian Social Science*. 2008. № 6. P. 108–113.
10. Johansson S. Modals and semi-modals of obligation in American English: Some aspects of developments from 1990 until the present day. *The Verb Phrase in English Investigating Recent Language Change with Corpora*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. P. 372–380.
11. Krug M. Emerging English Modals: A Corpus-based Study of Grammaticalization. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2000. 333 p.
12. Leech G. Modality on the move: The English modal auxiliaries 1961–1992. *Modality in Contemporary English* / ed. by R. Facchinetti, M. Krug, F. Palmer. Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 2003. P. 223–240.
13. Leech G. et al. Change in contemporary English: a grammatical study. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 341 p.
14. Mair Ch. Twentieth Century English: History, Variation and Standardization. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 244 p.
15. Svartvik J., Leech G. English – One Tongue, Many Voices. Palgrave Macmiilan, 2006. 200 p.
16. Swan M. What is happening in English? *English Teaching Professional*. 2005. № 40. P. 69–74.
17. Van der Auwera J., Noel D., Van Linden A. Had better, 'd better and better: Diachronic and transatlantic variation. *English Modality: Core, Periphery and Evidentiality*, 2011. [Electronic resource]. URL: <https://www.researchgate.net/publication/270897225> (Date of access: 07.01.2022).